

УДК: 712.01.04

*Іваницька Ірина Іванівна,
студент магистратури
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
irenivanyska@gmail.com
ORCID 0000-0003-4167-5138*

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИ В ДИЗАЙНІ ЛАНДШАФТУ

Мета роботи полягає у дослідженні метафори як засобу формування художньої виразності, її використання в дизайні ландшафту. **Методологія** дослідження полягає у здійсненні аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення щодо застосування метафори на прикладі організації садів і парків відомих пейзажистів світу. Вивчення міжнародної практики в області перетворення ландшафту, моделювання прийомів застосування метафори з метою позитивної зміни якостей міського простору. **Наукова новизна** роботи полягає у виявленні особливостей використання метафори в дизайні ландшафту. Виявлено, що в процесі метафоризації створюється безліч смислових конотацій, за рахунок яких відбувається передача інформації, як ландшафтної, так і культурної. Тому просторова і ландшафтна метафори мають безумовну інформаційну цінність для дослідника. **Висновки.** Метафора є універсальним засобом у вирішенні проектно-художніх завдань і становить основу інструментальної, ідейно-ціннісної та культурно-мовної позицій. Метафора дозволяє проникнути в глибинні структури реальності культурного ландшафту, створює безліч смислових конотацій, в результаті яких відбувається передача інформації.

Ключові слова: метафора; види, способи використання метафори; образне мислення; дух місця; дух часу.

Іваницькая Ирина Ивановна, студент магистратуры Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Специфика использования метафоры в дизайне ландшафта

Цель работы заключается в исследовании метафоры как средства формирования художественной выразительности, ее использования в дизайне ландшафта. **Методология исследования** заключается в осуществлении анализа, синтеза, сравнения, обобщения по применению метафоры на примере организации садов и парков известных пейзажистов мира. Изучение международной практики в области преобразования ландшафта, моделирование приемов применения метафоры с целью позитивного изменения качеств городского пространства. **Научная новизна** работы заключается в выявлении особенностей использования метафоры в дизайне ландшафта. Выведено, что в процессе метафоризации создается множество смысловых коннотаций, за счет которых происходит передача информации, как ландшафтной, так и культурной. Поэтому пространственная и ландшафтная метафоры имеют безусловную информационную ценность для исследователя. **Выводы.** Метафора является универсальным средством в решении проектно-художественных задач и составляет основу инструментальной, идейно-ценностной и культурно-языковой позицій. Метафора позволяет проникнуть в глубинные структуры реальности культурного ландшафта, создает множество смысловых коннотаций, в результате которых происходит передача информации.

Ключевые слова: метафора; виды, способы использования метафоры; образное мышление; дух места; дух времени.

Ivanytska Iryna, master's degree of National academy leading cadres of culture and arts

The specifics of using metaphors in the landscape's design

The purpose of the article is to study the metaphor as a means of forming the artistic expressiveness, its use in landscape design. **The methodology** consists of analyzing, synthesizing, comparing, summarizing the use of metaphor on the example of organizing gardens and parks of famous landscape painters of the world. **Scientific Novelty.** Study of international practice in the field of landscape transformation, modeling of the use of metaphor to positively change the qualities of urban space. It is revealed that in the process of metaphor a lot of semantic connotations are created, due to which the information is transmitted, both landscape and culture. Therefore, spatial and landscape metaphors have unconditional information value for the researcher. **Conclusions.** The metaphor is the universal means of solving design and artistic tasks, and it forms the basis of instrumental, ideologically-valuable, and culturally-linguistic positions. The metaphor allows you to penetrate the deep structures of the reality of the cultural landscape reality, creates a lot of semantic connotations and as a result, it is becoming the transmission of information.

Key words: metaphor; types, ways of using a metaphor; figurative thinking; the spirit of the place; the spirit of the time.

Актуальність теми дослідження. Метафора як невербальна (візуальна) мова, як спосіб композиційної організації простору для вираження значення і його прочитання досліджена недостатньо. Немає концептуальних основ розвитку метафоричної мови і методів її використання в дизайні ландшафту.

Метафора сьогодні розглядається як інструмент, що здатен впливати на суспільну свідомість.

Аналіз досліджень і публікацій. Теорії метафори, в тому числі дослідження когнітивної природи метафори, представлені в роботах таких зарубіжних авторів, як М. Блек, М. Брідель, Н. Гудмен, Д. Девідсон, М. Джонсон, Е. Кассирер, Дж. Лакофф, Е. Маккормак, П. Манн, Дж. А. Міллер, Е. Ортон, Ч. Пірс, П. Рікер, А. Річард, Дж. Серль, Ф. Уілрайт та ін.

Дослідження, присвячені вивченню метафори в дизайні ландшафту, проводили такі науковці, як Є. В. Жердев, професор А. Д. Жирнов.

Мета роботи полягає у дослідженні специфіки використання метафори в дизайні ландшафту.

Виклад основного матеріалу. Метафора в перекладі з грецької мови означає перенесення. В дизайні метафора розглядається в контексті перенесення явищ оточуючого світу на предметне середовище. Спеціальних досліджень щодо походження і розвитку метафори в ландшафтному мистецтві немає, але враховуючи, що метафора є однією із категорій художнього образу, дозволимо собі апелювати матеріалами по його дослідженню.

Існує чимало творів мистецтва, в яких використовується метафора. Але у ландшафтному мистецтві метафору використовують недостатньо. Основні елементи художньої виразності: лінії, форми, колір, текстура мають художнє звучання лише тоді, коли в них прочитується знак, чи символ оточуючого світу [5, 45].

Людина має схильність до образного мислення, метафоричного сприйняття світу. Про це свідчать роботи вчених В.Ф. Шерстобітова, Б.А. Рібакова, психіатра К. Юнга, психолога Р. Арнхейма та ін. [2, 34].

У давніх людей метафорична уява формувалась завдяки трьом основним джерелам: Всесвіт (сонце, місяць, зорі); жива і нежива природа (земля, вода, рослинність, тваринний світ і т.і.); штучна нежива природа. Враховуючи те, що

предмети дизайну мали передусім утилітарну функцію, людина всіх епох намагалась відобразити в них ще і соціально-культурне значення, виразити своє відношення до оточуючого світу [7, 81].

Походження і розвиток метафори в дизайні обумовлений наступними факторами:

1) філософський фактор, виник в період критичного осмислення техніцизму. Як метафоричний дизайн;

2) естетичний фактор – метафора в якості основного компонента входить в структуру художнього образу;

3) психологічний фактор – обумовлений психологічною схильністю людини до метафоричного сприйняття та відтворення явищ навколишнього світу;

4) історичний фактор – розвиток метафори в дизайні носить еволюційний характер;

5) природний фактор – як першоджерело, яке відбивається в об'єктах дизайну в образній формі;

6) культурологічний фактор – підкреслюється метафоричними переносами творів живопису, скульптури, архітектури, прикладного мистецтва та ін. на об'єкт дизайну [7, 88].

Визначено види і способи використання метафори в проектній практиці дизайну середовища (рис. 1):

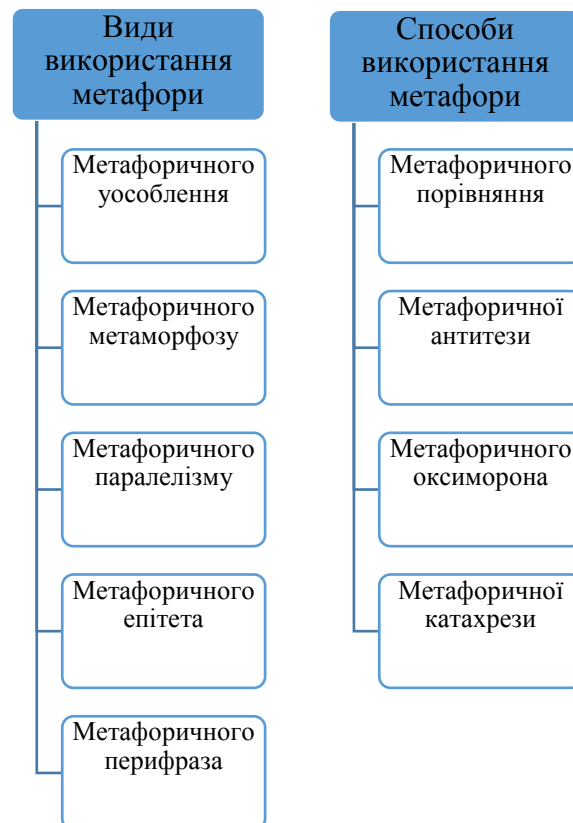

Рис. 1. Види і способи використання метафори

Одним із найбільш поширених видів використання метафори є епітет, що проявляється через перенесення декоративних властивостей з одного явища (предмета) на інше явище (предмет) [8, 45]. Серед проектів відомого англійського

дизайнера садів Енді Стеджена є кілька, створених для Британського центру досліджень ракових захворювань (Cancer Research UK). Кожен з них – роздум про досягнення центру, який вже близько ста років проводить важливу роботу. Фоном для саду виступає конструкція «Стіна роздумів» (Thought wall), зібрана із металевих кілець, що символізують кількість досліджень, проведених Cancer Research UK. За допомогою комп'ютера на поверхні води створюється малюнок, схожий на той, що зазвичай виникає під час дощу, безперервно повторюваний ефект, за задумом автора, символізує розвиток. Естетичні властивості явища природи стали для дизайнера тим першоджерелом, яке втілилось в об'єкт дизайну в образній формі, включаючи і метафоричне формоутворення.

Чи не кожен сад Енді Стеджена насичений метафорами, що, безперечно, допомагає йому створювати яскраві, оригінальні об'єкти, в яких метафора, в одних випадках, буває гранично лаконічна, в інших – ледве помітна. Тому сприйняття не позбавлене творчості. Сприйняття – момент і результат переробки інформації, яке відбувається не без уяви, що спирається на попередній досвід. Тут важливо домогтися прямого і зворотного зв'язку між задумом дизайнера і спостерігачем.

У ландшафтному дизайні метафори черпаються із самих різних областей людської діяльності. Як правило, вони пов'язані з *genius loci*, або «генієм місця». Цей термін характеризує атмосферу, неповторність, «дух» місця. Метафори, нав'язані атмосферою місця, можуть бути взяті не безпосередньо з аналізу існуючої ситуації, а зі сприйняття об'єкта. При цьому різні дизайнери, натхненні кожен своїм власним сприйняттям «генія місця», здатні придумати абсолютно різні метафори.

Серед якостей середовища, що постійно оцінює людина – можливість орієнтації і ідентифікації конкретного місця має велике значення. Це виражається у потребі в інформації про місцезнаходження, тобто у створенні просторового образу. Тому серед задач ландшафтного дизайну – формування засобами природи чітко ідентифікованого середовища, що вирізняється естетичною привабливістю, нестандартністю і взаємодією природних компонентів.

Бажання розпізнавати оточуюче середовище через впізнання характерних форм чи ліній стають для дизайнера підставою для пошуку найбільш лаконічного, але гарантуючого ідентифікацію об'єкта рішення.

Парк як об'єкт ландшафтного дизайну, вимагає змін щодо формування всіх його компонентів з позицій зручності для людини. Це можливо за рахунок використання сучасних рішень і готовності авторів до використання нестандартних ліній та форм, що нададуть парковому простору свіжості та неповторності. Яскравим прикладом вдалого формування міського простору є Дюна Парк (Данія, Копенгаген). Автори проекту вдало продемонстрували, що території біля офісів, банківських установ не повинні бути сірими і нецікавими для людей. Навпаки, територія виглядає як зелене і гостинне відкрите фойє для громадськості і співробітників. Результат цього проекту – стійкий і повністю доступний міський простір, що нагадує гігантські піщані дюни Північної Данії або снігові дюни скандинавської зими, які немовби застигли між будівлями, створюючи тим самим просторову когерентність в дизайні.

Рельєф місцевості є метафорою, яка вдало використана в проекті. Саме рельєф створює особливу атмосферу, відтворює образ, пропонує широкий вибір маршрутів, придатних для прогулянок.

Серед численних задач, які вирішуються за допомогою засобів ландшафтного дизайну стосовно паркової території, однією із найбільш динамічних, з точки зору постійного поновлення підходів, є формування образу сучасного парку.

Традиційне використання класичного набору з алей, майданчиків, басейнів рідко сприяє створенню яскравого образу. В таких парках відсутня духовна складова, філософський підтекст, те, що впливає на відчуття відвідувачів і відноситься до емоційного сприйняття паркового простору.

Намагаючись осмислити ідею просторової організації парку будь-якого розміру, перше, що необхідно визначити, якими будуть основні унікальні риси парку і якими засобами вони будуть досягнуті. Можливе використання філософського підходу в організації паркових просторів, їх семантичного і семіотичного вираження. Підхід до осмислення паркового простору іде від розуміння механізму впливу на відвідувачів.

Динамічне оновлення уяви про вигляд сучасного парку у значній мірі проявляється у переході від утилітарно-практичної організації парку до образно-символічного наповнення його простору. В якості характерних символів простору, можуть виступати не тільки природні, але й художні інтерпретовані форми з неживих матеріалів, що вносять у вигляд середовища компоненти, які здатні викликати емоційні реакції у людей. В якості подібних компонентів можуть бути вибрані сучасно трактовані скульптури оригінального дизайну, а також деякі метафори подій, явищ, які втілені в нестандартний спосіб.

Шарлотта парк *Charlottehaven* (Данія, Копенгаген) є прикладом сучасного формування міського простору, в якому органічно поєднуються важливі складові паркового середовища: екологічність та функціональність.

Створений на основі мозаїчної структури, парк є своєрідною метафорою, що уособлює, звичний для данців, пляжний ландшафт: піщані дюни, масиви трав, які нібито створюють трьохвимірний гобелен.

Мозаїчна структура дозволяє травам переплітатись, вигідно демонструючи контрасти текстури і кольору. Насадження складаються переважно із різних видів трав: міскантусів, костриці, молінії, сеслерії та ін., що забезпечують гру кольору від синього і зеленого літом, до золотистих тонів восени.

Розглянуті приклади показують, що перетворення сучасного парку в простір для роздумів, спогадів і асоціацій відбувається в результаті постійної еволюції прийомів його ландшафтно-організації. Ландшафтному дизайні, як і архітектурі, властива тенденція постійного смислового оновлення, що реалізується через нову інтерпретацію засобів художньої виразності в нестандартному образному вираженні.

Розширення можливостей облаштування сучасного парку пов'язано з використанням нових технологій у створенні просторів. Що є привабливими для людини своєю естетикою, незвичними можливостями змістовного перебування в парковому середовищі.

Досить велика область взаємин культури і простору також має метафоричну природу. І самий простір, і ландшафт як його частковий прояв можуть виступати в ролі

метафори. З точки зору когнітивної теорії метафори, осягнення ландшафту як складного поняття відбувається через метафори, відкривають до нього «епістемологічний доступ».

Метафори є частиною культурних кодів, що визначають взаємовідношення людини і простору. якщо розглядати ландшафт з точки зору метафори, то можна помітити, що його морфологічні елементи (гори, річки, міста, храми, звалища і т.п.) виступають в подвійній ролі.

Наукова новизна роботи полягає у виявленні особливостей використання метафори в дизайні ландшафту. Виявлено, що в процесі метафоризації створюється безліч смислових конотацій, за рахунок яких відбувається передача інформації, як ландшафтної, так і культурної. Тому просторова і ландшафтна метафори мають безумовну інформаційну цінність для дослідника.

Висновки. В основі людської сутності лежить схильність до порівнянь. Метафора є універсальним засобом у вирішенні проектно-художніх завдань і становить основу інструментальної, ідейно-ціннісної та культурно-мовної позицій. Ці позиції обумовлюють, в свою чергу, відповідні технології дизайн-творчості з формування художньої образності об'єкта дизайну. Розуміння сутності метафоричної мови на прикладі природних явищ, тваринного світу, соціально-культурних явищ важливо для дизайнера, тому що формує його художньо-образний менталітет, підштовхує до пошуку засобів художньої виразності. Метафора дозволяє проникнути в глибинні структури реальності культурного ландшафту, створює безліч смислових конотацій, в результаті яких відбувається передача інформації. У кожному культурному ландшафті зашифровано велика кількість значень, частина з них визначена метафорами. В ландшафті використання метафори формує символічний простір як систему символів, які можуть бути інтерпретовано як текст.

Література

1. Анкерсмит Ф.Р. История и типология: взлет и падение метафоры / пер. с англ. М. Кукарцева, Е. Коломоец, В. Катаева. Москва: Прогресс-Традиция, 2003. 496 с.
2. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. Пер с англ. Москва: Архитектура. С, 2007.
3. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990. С. 5-32.
4. Баранов Г.С. Философия метафоры. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2005. 472 с.
5. Лакофф Л., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. (Язык и моделирование социального взаимодействия), Москва: Прогресс, 1987.
6. Рикёр П. Живая метафора // Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990. С. 452.
7. Жердев Е.В. Метафора в дизайне: Учебн. пособие. Архитектура С. 2012.
8. Жердев Е.В. Метафорическая образность в дизайне. Москва: Изд-во МСХА, 2004.

References

1. Anckersmit, F. (2003). History and typology: the rise and fall of the metaphor. Moscow: Progress-Tradition [in Russian].
2. Arnheim, R. (2007). Art and visual perception. Per with English. Moscow: Architecture [in Russian].
3. Arutyunova, N.D. (1990). Metaphor and Discourse. Theory of Metaphors. Moscow: Progress [in Russian].
4. Baranov, G.S. (2005). The philosophy of metaphor. Kemerovo: Kuzbassvuzizdat [in Russian].
5. Lacoff, L., Johnson, M. (1987). Metaphors We Live. (Language and Modeling of Social Interaction). Moscow: Progress [in Russian].
6. Ryker, P. (1990). The Living Metaphor. Theory of Metaphors. Moscow: Progress [in Russian].
7. Zherdev, E.V. (2012). Metaphor in design: Tutorial. Moscow: Architecture [in Russian].
8. Zherdev, E.V. (2004). Metaphorical imagery in design. Moscow: Publishing House [in Russian].